

[B] KIJK NAAR MIJ! BEROEMDE DICHTERS IN DE NEGENTIENDE EEUW

Als Kim Kardashian de zoveelste selfie van haar *derrière* op Twitter of Instagram post, “ontploft” het internet voor de even zoveelste keer. Zij is beroemd omdat ze beroemd is: ze is een *celebrity*. In zijn recentste boek *De dichter als idool. Literaire roem in de negentiende eeuw* benoemt Rick Honings het Engelse onderscheid tussen *fame* en *celebrity* als respectievelijk “bekend” en “beroemd”. Bekend is iemand van wie men de naam en reputatie ook buiten haar of zijn directe sociale netwerk kent; beroemd is iemand die brede aandacht krijgt, los van specifieke capaciteiten: Kim Kardashian is niet bekend omwille van haar acteerprestaties, maar ze is beroemd omdat ze vaak in de media verschijnt, en ze verschijnt vaak in de media omdat ze beroemd is.

Dat lijkt een typisch hedendaags fenomeen te zijn, nauw verbonden met de sociale media die het dagelijkse leven in grote mate lijken te sturen. Honings spreekt dit echter tegen: hij analyseert zeven negentiende-eeuwse voorbeelden van literaire roem, Nederlandse schrijvers die in hun eigen tijd beroemd waren. Enerzijds wordt belicht hoe die schrijvers zichzelf voor het voetlicht plaatsten – uiteraard valt daarbij de term *self-fashioning* – anderzijds heeft Honings ook aandacht voor de manier waarop fans bijdroegen aan het beeld van hun idool.

De voornaamste factor in het creëren van *celebrity* ziet Honings in de ontwikkeling van de geniecultus. “Genie” was een achttiende-eeuws concept dat een uitzonderlijke, onnavolgbare kwaliteit aanduidde. In de vroege negentiende eeuw werd het steeds vaker toegepast op romantische dichters. Met name Byron en Shelley waren de popsterren van hun tijd. Daarbij stond niet alleen hun poëzie centraal, maar ook hun imago en hun persoonlijkheid. Ze wisten dat ook en creëerden heel bewust een beeld van zichzelf, dat vervolgens door hun fans werd bevestigd en nagevolgd. Er zijn uiteraard eerder al dichters geweest die zo’n beeld creëerden –denk bijvoorbeeld aan de dichter-landbouwer H.K. Poot uit het begin van de achttiende eeuw – maar de intensiteit van de relatie tussen het idool en zijn fans lijkt in de romantiek ongekende hoogtes te bereiken.

De dichter als idool bestaat uit zeven casestudy’s.

Bij eeuwige brompot Bilderdijk en zijn leerling Isaïc da Costa staat hun relatie tot het calvinisme centraal. Honings typeert Willem Bilderdijk (van wie hij in 2013 al samen met Peter van Zonneveld een biografie publiceerde¹) als een melancholicus en een mythe. Hij benadrukt daarbij dat zijn uitingen van zwaarmoedigheid, zowel in zijn poëzie als in brieven, vooral moeten gelezen worden als een vorm van zelfprofilering. Ook zijn vele klachten over de geleden armoede moeten met een korrel zout genomen worden: Bilderdijk heeft effectief periodes van gebrek gekend, maar hij overdreef de zaken wel eens. Zo beschrijft Robert Southey het huis waarin hij bij de Bilderdijks logeerde als groot en comfortabel, terwijl Bilderdijk het zelf typeerde als koud en bouwvallig. Het paste allemaal in Bilderdijks pose van groot, miskend genie. Tegelijkertijd creëerde hij in zijn gedichten een *hermeneutics of intimacy*, een concept dat telkens terugkeert in Honings’ analyses: de dichter wekt in zijn gedichten de indruk dat ze een inkijk bieden in zijn diepste gevoelens, waardoor de lezer de indruk van intimiteit krijgt en ertoe aangezet wordt zich te identificeren met de dichter.

Honings betoogt overtuigend dat het beeld dat Bilderdijk van zichzelf naar buiten bracht voor een

François HaverSchmidt, alias Piet Paaltjens.

groot deel pose was. Hij put daarvoor gretig uit biografische elementen – iets wat in elke casestudy prominent aanwezig is: dit is geen boek over literatuur, maar over literatoren. Als er gedichten geciteerd worden, is dat telkens met die *hermeneutics of intimacy* in het achterhoofd, waardoor die gedichten vaak vervallen tot illustraties van de biografische achtergrond van de auteur. Hoewel dit de literatuur op zich te weinig recht doet, is het wel legitiem in het kader van dit project, want zo lezen de eigentijdse fans van de betrokken auteur die teksten ook. Sommige fans schreven zelf lofdichten, of probeerden de stijl van hun idool na te bootsen. In feite is dat niet anders dan de klassieke *imitatio*, maar Honings schijnt de voorkeur te geven aan het modewoord *fanfiction*. Een controversiële figuur als Bilderdijk roept uiteraard ook weerstand op, dus bestaat er ook zoiets als een “antifancultuur”, waarin parodieën en schimpschriften de boventoon voeren. Honings schetst die fan- en antifancultuur aan de hand van een aantal concrete fans, en verliest zich ook hier wel eens in biografische details die weinig bijdragen aan de analyse van de fancultuur. Met name in het slothoofdstuk, over Multatuli, gaat het bladzijden lang over wat Honings *groupies avant la lettre* noemt. Die verhalen zijn soms pikant, vaak speculatief, maar eigenlijk enkel relevant als illustraties van het imago van Multatuli.

Het is veelzeggend dat Bilderdijks naam vandaag nog wel bekend is, ook al wordt zijn poëzie nauwelijks gelezen, maar zelfs dat is de “Dichter van één gedicht”, Elias Annes Borger niet vergund: hij is helemaal verdwenen in de vergetelheid. Dat ene gedicht is ‘Aan den Rijn’ (1820), een hartverscheurende treurzang om de dood van vrouw en kind. Dit hoofdstuk kan gelden als het hoogtepunt van de hermeneutiek van intimiteit. Voor een korte periode was heel Nederland vertrouwd met het gedicht en het tragische leven van de dichter, die tot tweemaal toe weduwnaar werd en op zijn 36ste overleed. Helemaal anders was het leven en het imago van Hendrik Tollens, de dichter van ‘Wien Neêrlandsch bloed’ (1816). Tollens staat vandaag bekend als saai, burgerlijk en zelfgenoegzaam, maar dat biedermeierimago sloeg in de negentiende eeuw wel degelijk aan. Honings noemt hem, niet zonder enige overdrijving, “de Goethe van Rijswijk”.

De vergelijkingen met buitenlandse beroemde schrijvers zijn wel vaker wat overspannen, maar lijken in het geval van Nicolaas Beets helemaal terecht: hij creëerde heel bewust zowel in zijn gedichten als in zijn fysieke verschijning een byroniaans imago, en slaagde erin daarmee erg beroemd te worden. Ook toen hij in latere jaren publiekelijk afstand nam van dat imago en stichtelijke domineespoëzie begon te schrijven, bleef hij teren op die roem. De eerbied voor de oude Beets wordt vergeleken met die van het Franse publiek voor Victor Hugo en die van het Vlaamse publiek voor Hendrik Conscience (één van de weinige keren dat de man die zijn volk leerde lezen genoemd wordt – Gezelle ontbreekt zelfs helemaal).

François HaverSchmidt ging echter het verst in zijn dichterlijke profilering: hij creëerde een alter ego als Piet Paaltjens. Opmerkelijk is dat ook zijn vrienden over Paaltjens schreven als een werkelijk bestaand miskend dichter. Hoewel Paaltjens’ bundel *Snikken en grimlachjes* tot vandaag op leeslijsten prijkt, was de dichter in zijn eigen tijd niet meer dan een cultheld onder Leidse studenten. Dat maakt van dit hoofdstuk over “de bleke jongeling” een buitenbeentje in dit boek. Ook een buitenbeentje, maar dan wel net uitermate geschikt om *De dichter als idool* af te sluiten is Eduard Douwes Dekker. De publicatie van *Max Havelaar* bombardeerde hem in één klap tot een nationale beroemdheid. Zelfs wie het boek niet gelezen had, kende Multatuli. Honings moet zijn definitie van de dichter wel wat oprekken: Multatuli was een prozaïst, maar met de ziel van de ware dichter.

De dichter als idool biedt wat het belooft: een beeld van literaire roem in de negentiende eeuw, en dat beeld is verrassend herkenbaar en hedendaags. Daarbij wordt vaak een beroep gedaan op biografische feiten en verhalen, maar dat is net waar het in het geval van *celebrity* om draait: een cultus van de persoonlijkheid. Dat is vandaag niet anders. Daarbij staat niet zozeer de literaire kwaliteit centraal als wel het beeld dat de dichter van zichzelf ophangt en dat door de fans bevestigd, uitgedragen en bewonderd wordt. Dat maakt van dit boek geen studie van literaire werken, maar eerder een sociologische analyse van het literaire veld. Wie een introductie tot het werk van Nicolaas Beets verwacht, komt bedrogen uit, maar voor wie zich afvraagt hoe

het mogelijk is dat een burgerlijke domineesdichter als de oude Beets nog steeds kon bogen op de roem die hij verwierf als jonge byroniaanse dweper, is *De dichter als idool* verplichte kost.

CHRISTOPHE MADELEIN

RICK HONINGS, *De dichter als idool. Literaire roem in de negentiende eeuw*, Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam, 2016, 512 p.

Noot

(1) JÜRGEN PIETERS, "Zijn eigen hardnekkigste tegenstander. Biografie van Willem Bilderdijk (1765-1831)", *Ons Erfdeel*, jg. 57 (2014), nr. 3, pp. 139-140.
